

CÂTEVA CONSIDERAȚII ASUPRA RELAȚIEI TIMP-ASPECT ÎN LIMBILE ROMÂNĂ ȘI ENGLEZĂ

Manuela MARGAN

Vom porni în acest studiu al relației timp-aspect care interesează clasa verbului în limbile română și engleză de la modificările aduse de noua *Gramatică a Limbii Române (2005)*, modificări care, în opinia noastră, facilitează demersul contrastiv între cele două limbi. Aceasta nu înseamnă că vom face *tabula rasa* de bibliografia mai puțin recentă; însă recunoașterea unei categorii gramaticale a aspectului de către GLR 2005 servește cel mai bine intențiilor noastre din acest studiu.

1. Noțiunea de *timp* reprezintă o categorie gramaticală specifică verbului. În accepțiunea GLR 2005, „timpul este categoria gramaticală care indică fixarea desfășurării unui proces (acțiune, eveniment sau stare) în raport cu actul enunțării și se manifestă prin existența unor ansambluri (seturi) de forme verbale”.¹ Distincțiile temporale și structurile formale sunt însă diferite de la o limbă la alta, de unde și confuziile care pot apărea din cauza lipsei unor forme echivalente. În cazul de față, există doar șapte timpuri verbale ale indicativului în limba română și douăsprezece în engleză.

În funcție de intervalul în care se desfășoară comunicarea, afirmă GLR 2005, „câmpul semantic al temporalității este segmentat în trei zone: prezent (acum), trecut (până acum) și viitor (de acum încolo)”².

¹ GLR 2005, vol. I, p. 394.

² GLR 2005, vol. I, p. 394.

1.2. De asemenea, trebuie înțelese câteva noțiuni pentru a putea caracteriza un eveniment sau stare din punct de vedere temporal dar și aspectual³:

- **timpul vorbirii** (momentul în care propoziția este exprimată)
- **timpul acțiunii** (atunci când o acțiune are loc)
- **timpul de referință** (reprezentând axa pe care vorbitorul se situează în relație cu acțiunea: axa prezentului, trecutului sau viitorului. În enunțul *citesc o carte* timpul de referință este prezentul, în enunțul *am citit această carte* timpul de referință este trecutul, iar în *voi citi această carte* timpul de referință este viitorul.)

Timpul de referință poate fi înțeles contextual sau explicit, confirmat de adverbe temporale precum *atunci, cândva, acum, azi, ieri, mâine* etc.

2. Înainte de a trece însă la o analiză a timpurilor verbale în cele două limbi, deoarece ne interesează aici relația între timp și aspect, vom aduce câteva lămuriri cu privire la categoria aspectului, un domeniu „sensibil” și adesea ireconciliabil în gramatica comparativă vizând cele două limbi, mai ales datorită absenței categoriei gramaticale a aspectului din majoritatea gramaticilor tradiționale de limbă română.

2.1. În limba engleză, lucrurile sunt destul de clare în ceea ce privește categoria aspectului: din punct de vedere structural,

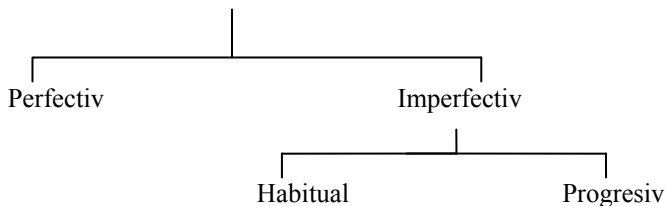
³ Ioana Ștefănescu, *Morfology* (2), TUB, București, 1988, p. 226, citată în C. Manea și M-C. Manea, *Notes for a Contrastive and Didactic Approach to the Use of the Present Perfect Tense versus the Past Tense* în „Studii de gramatică contrastivă”, Bădulescu, Sanda M., și Găitănanu, Ștefan (coord.), Univ. din Pitești, Nr.7, 2007, p. 12.

engleza distinge *aspectul progresiv/ continuu* (marcat de auxiliarul *be* + participiul în *-ing*) și *aspectul perfectiv* (auxiliarul *have* + participiul în *-ed*) și se referă la opoziția finit/non-finit a procesului descris de verb. *Aspectul perfectiv* desemnează acțiuni sau stări care au loc într-o perioadă de timp anterioară momentului specificat, în timp ce *aspectul progresiv* desemnează acțiuni sau stări în desfășurare la momentul indicat de către grupul verbal⁴.

- **Prezent – Aspect Perfectiv:** I *have seen* him and he *hasn't even looked* at me. (L-am văzut și el nici măcar *nu s-a uitat* la mine.)
- **Trecut – Aspect Perfectiv:** We *had never eaten* octopus. (Nu mai *mâncaserăm* caracatiță)
- **Prezent – Aspect Progresiv:** She *is studying* for the exam. (Ea *învață* pentru examen.)
- **Trecut – Aspect Progresiv:** I *was trying* to remember his name but I *couldn't*. (*Încercam* să-mi amintesc numele lui dar nu am reușit.)

E. Croitoru și M. Velică⁵ propun o variantă simplificată a schemei lui Comrie privind aspectul în limba engleză:

Clasificarea opozițiilor aspectuale

⁴ Longman Grammar of Spoken and Written English, p. 460.

⁵ A Few Remarks on Translating the Imperfective into Romanian în „Studii de Limbi și Literaturi Moderne”, Ed. Mirton, Timișoara, 2000, p. 48.

2.2. Tradițional, gramaticile limbii române nu menționau decât cu puține excepții o categorie gramaticală a aspectului, acesta fiind considerat o categorie eminentemente lexicalizată prin verbe aspectuale (*a începe, a înceta, a se pune pe* etc.), cuvinte cu sens aspectual (*deja, tot, mereu, în fiecare zi* etc.), formații cu prefixe (*a reciti, a adormi*). Pe de altă parte, GLR 2005 propune o categorie gramaticală a aspectului „specifică verbului care dă seama de structura intervalului de desfășurare a procesului comunicat prin grupul verbal”⁶, realizând următoarele distincții aspectuale:

perfectiv (proces încheiat: *El a scris*);
non perfectiv (proces în desfășurare: *El scria*).

durativ (*El scrie*);
momentan/punctual (*El intră*).

determinat/individual (*El ascultă muzica anilor '70*);
generic (*El ascultă muzică*).

unic (*El a scris scrisoarea săptămâna trecută*);
iterativ (*El a scris două scrisori săptămâna trecută*);
frecventativ (*El a scris scrisori în fiecare săptămână*).

incoativ (*El începe să scrie*);
continuativ (*El continuă să scrie*);
terminativ (*El termină de scris*)⁷.

⁶ GLR 2005, vol. I, p. 449.

⁷ cu referire la cazul limbii engleze, dar nu numai, în privința acestor distincții aspectuale, David Crystal (citată în C. Manea și M-C Manea, *op. cit.*, p. 10) afirmă: „Alte construcții engleze au fost uneori analizate din punct de vedere al aspectului, de pildă, în ceea ce privește diferențierile «habituale» (ca și în *used to*); iar în alte limbi pot fi întâlnite alte distincții aspectuale, de exemplu «iterativ» sau «frecventativ», «incoativ» sau «inceptiv» (...)” (*A Dictionary of Linguistics and Phonetics*, Blackwell, p. 27).

2.3. Dintre aceste opoziții, limba română *gramaticalizează* o singură distincție aspectuală⁸, și anume *perfectiv – nonperfectiv*, celelalte fiind realizate prin mijloace lexicale, așa cum am arătat mai sus. Opoziția perfectiv – nonperfectiv interesează doar axa trecutului și a viitorului și „este asociată cu semnificația temporală «anterior unui punct de reper *tx*, altul decât *to* (momentul enunțării)»: timpurile care prezintă trăsătura [anterioritate față de *tx*] au și caracteristica aspectuală [+Perfectiv]; prin urmare, în manifestarea lui gramaticalizată [+/-Perfectiv] aspectul este subordonat timpului”⁹.

3. Asupra acestor opoziții aspectuale vom insista în partea următoare a studiului, unde vom analiza sistemul timpurilor verbale în limbile română și engleză prin prisma relației timp – aspect realizată la nivelul grupului verbal.

3.1. Pe axa prezentului, limba română gramaticalizează o singură formă verbală, în timp ce limba engleză distinge nu mai puțin de patru:

ROMÂNĂ	ENGLEZĂ
Prezent (<i>eu citesc</i>)	Present simple (<i>I read</i>)
	Present progressive (<i>I am reading</i>)
	Present perfect (<i>I have read</i>)
	Present perfect progressive (<i>I have been reading</i>).

În timp ce în limba engleză aspectele perfectiv și progresiv sunt marcate la prezent în forma verbului, româna poate realiza aceste distincții doar contextual. Astfel, singura formă verbală

⁸ v. GLR 2005, vol. I, p. 449.

⁹ *Ibid.*, p. 450.

de prezent din română, din punct de vedere semantic, localizează acțiunea în momentul prezent și, în general, nu explicitează dacă aceasta are legătură cu trecutul sau dacă va continua după momentul de referință. Aici intervine aspectul: de pildă, aspectul progresiv implică necesitatea ca o acțiune să nu fie momentană, astfel încât utilizarea acestei forme gramaticale va genera o interpretare conform căreia momentul prezent este doar un moment dintr-un context general mai larg¹⁰.

În exemplul:

The student is doing his homework.

Studentul își face tema.

datorită lipsei unei distincții aspectuale formale în limba română, nu este evident dacă acțiunea este momentană sau durativă, dar cunoașterea noastră asupra lumii ne arată că este vorba de o acțiune care ocupă un interval de timp. În acest caz, în limba română, caracteristica *durativă* asociată verbului *face* este realizată contextual și se corelează cu trăsătura semantică intrinsecă a verbului¹¹.

În ceea ce privește trăsătura [+/-Perfectiv], unde engleza are forme specializate pentru aspectul perfectiv (Present perfect și Present perfect progressive), în limba română, prezentul este caracterizat în general de trăsătura aspectuală [-Perfectiv].

Totuși, așa cum se arată în GLR 2005, trăsătura aspectuală se poate modifica. În enunțurile *el lucrează de azi dimineată*, *Dunărea curge în Marea Neagră*, verbele prezintă trăsătura [-Perfectiv] redând procese continue sau stări permanente. „În schimb, în enunțurile următoare, verbele nu mai au caracteristica aspectuală tipică, deoarece exprimă procese modificabile: *Marea Neagră este invadată de alge*; (până acum nu a fost /de

¹⁰ v. B. Comrie, *Tense*, Cambridge University Press, 1993, p. 38.

¹¹ v. GLR 2005, vol. I, p. 450.

acum încolo nu va mai fi așa), *Ana are părul blond* (s-a vopsit, săptămâna trecută era brunetă)¹². Modificarea trăsăturii aspectuale în aceste exemple marchează trecerea de la [-Perfectiv] la [+Perfectiv].

3.2. Paradigma trecutului distinge câte patru timpuri verbale atât în română cât și în engleză, după cum urmează:

ROMÂNĂ	ENGLEZĂ
Perfect compus (<i>eu am citit</i>)	Past simple (<i>I read</i>)
Perfect simplu (<i>eu citii</i>)	Past progressive (<i>I was reading</i>)
Imperfect (<i>eu citeam</i>)	Past perfect (<i>I had read</i>)
Mai-mult-ca-perfect (<i>eu citisem</i>)	Past perfect progressive (<i>I had been reading</i>)

Din nou, limba engleză marchează formal aspectele perfectiv și progresiv, limba română gramaticalizând trăsătura [Perfectiv]. Astfel, *Perfectul compus*, *Perfectul simplu* și *Mai-mult-ca-perfectul* prezintă trăsătura [+/-Perfectiv] exprimând procese încheiate în timp ce *Imperfectul* prezintă trăsătura [-Perfectiv] exprimând procese care se desfășoară pe toată durata unui interval temporal stabilit. Există și modificări aspectuale care survin în cazul acestor forme verbale care determină glisajul dinspre [+Perfectiv] spre [-Perfectiv] sau invers, dar acestea reprezintă nuanțe sau excepții¹³.

¹² GLR 2005, vol. I, p. 413.

¹³ A se vedea în acest sens, de pildă, GLR 2005, vol. I, pp. 428-431, unde se arată că trăsătura [-Perfectiv] a imperfectului poate fi modificată în corelație cu semnificația lexicală a verbului și contextul în care acesta apare. Astfel, în enunțul *Lucian tocmai deschidea ușa, când (deodată) a auzit strigând.*, procesul *deschidea ușa* este coincident cu procesul *a auzit strigând*, dar nu se desfășoară pe toată durata marcată prin perfect, așadar în acest context imperfectul este [+Perfectiv].

3.3. Pe axa viitorului, româna prezintă două timpuri verbale: *Viitorul propriu-zis* și *Viitorul anterior*; în limba engleză timpurile verbale fiind ordonate ca și în cazul prezentului și trecutului după valorile aspectuale progresiv, perfectiv și perfectiv progresiv¹⁴:

ROMÂNĂ	ENGLEZĂ
Viitor propriu-zis (<i>voi (oi) citi</i>) <i>am(o) să citesc</i>	Future simple (<i>I shall read</i>)
Viitor anterior (<i>voi (oi) fi citit</i>)	Future progressive (<i>I shall be reading</i>)
	Future perfect (<i>I shall have read</i>)
	Future perfect progressive (<i>I shall have been reading</i>)

Deși principala distincție între Viitorul propriu-zis și Viitorul anterior este de ordine temporală, unde Viitorul anterior este caracterizat prin anterioritatea față de un alt moment din viitor, trăsătura aspectuală [–Perfectiv] caracterizează Viitorul propriu-zis, în timp ce Viitorul anterior este caracterizat prin trăsătura [+Perfectiv].

4. Relația timp-aspect ocupă o pondere diferită în analiza sistemului verbal din limbile română și engleză. Gramaticalizarea distincțiilor aspectuale în limba engleză pe toate cele trei axe – ale prezentului, trecutului și viitorului – ridică probleme de echivalare a nuanțelor aspectuale nu doar prin

¹⁴ Am omis aici intenționat seria Future-in-the-past, în principal datorită controverselor privind calitatea acestora de timpuri verbale propriu-zise.

comparație cu limba română, dar și cu alte limbi europene în care categoria gramaticală a aspectului nu există sau ocupă o pondere redusă.

Some Considerations on the Tense–Aspect Relation in Romanian and English

In this paper we intend to examine the Tense–Aspect Relation in Romanian and English, starting from the clarifications brought about by the *2005 Grammar of the Academy*. We shall discuss the temporal and aspectual characteristics of the verb in the two languages under scrutiny and highlight the differences between them. We shall also focus on the perfective and progressive aspects and try to establish some possibilities of cross-linguistic equivalence between Romanian and English.

Bibliografie

- *** *Gramatica Limbii Române*, vol. I. *Cuvântul*, Ed. Academiei Române, București, 2005.
- *** *Gramatica Limbii Române*, vol I., editia a II-a revazută și adăugită, Ed. Academiei Române, București, 1963.
- *** *Longman Grammar of Spoken and Written English*, Longman, 1999.
- COMRIE, Bernard, *Tense*, Cambridge University Press, 1993.
- CONSTANTINESCU-DOBRIDOR, Gheorghe, *Morfologia limbii române*, Ed. Vox, București, 1996.
- CRĂINICEANU, Ilinca, *English Progressive and Romanian Imperfective Viewpoints*, „Revue Roumaine de Linguistique”, XLIV, N.1-4, Janvier-December, Edit. Academiei Române, 1999, pp. 21-47.
- CROITORU, Elena, VELICĂ, Marius, *A Few Remarks on Translating the Imperfective into Romanian*, in „Studii de Limbi și Literaturi Moderne”, Universitatea de Vest din Timișoara, Ed. Mirton, 2000, pp. 48-56.
- GĂLĂȚEANU-FĂRNOAGĂ, Georgiana, COMIȘEL, Ecaterina, *Gramatica limbii engleze*, Ed. Lucman, București, 1998.
- IRIMIA, Dumitru, *Gramatica limbii române*, Ed. Polirom, Iași, 1997.

- MANEA, Constantin, MANEA, Maria Camelia, *Notes for a Contrastive and Didactic Approach to the Use of the Present Perfect Tense vs. the Past Tense*, in „Studii de gramatică contrastivă”, Univ. din Pitești, No.7, 2007, pp. 10-19.
- VIȘAN, Nadina, *Between the Perfect and the Preterite – A DRT Analysis of the Romanian and the English Complex Past*, in „Revue Roumaine de Linguistique”, LI, No. 1, Janvier-Mars, Edit. Academiei Române, 2006, pp. 55-71.
- VIȘAN, Nadina, *A DRT Interpretation of "Perfect" Sentences: Past Perfect & Mai mult ca perfectul*, in „Revue Roumaine de Linguistique”, L, No. 1-2, Janvier-Juin, Edit. Academiei Române, 2005, pp. 105-118.
- VIȘAN, Nadina, *A DRT Analysis for English Present Perfect*, in „Studii și cercetări lingvistice”, No.1, ianuarie-iunie, Edit. Academiei Române, 2006, pp. 25-34.
- ZDRENGHEA, Mihai Mircea, *Some Observations on Tense Contrast in English and Romanian*, in „Studia Universitatis Babeș-Bolyai”, Philologia, XXIV, 2, 1979, pp. 48-55.
- ZDRENGHEA, Mihai Mircea, *Some Observations on the Meaning of the Past Tense*, in „Studia Universitatis Babeș-Bolyai”, Philologia, XXV, 2, 1980, pp. 46-50.
- ZDRENGHEA, Mihai Mircea, *Towards a Semantic Interpretation of the Present Tense*, in „Studia Universitatis Babeș-Bolyai”, Philologia, XXIII, 1, 1978, pp. 53-61.